

HASŁO (62) *sb n*

hasło (56), **asło** (6); hasło *SeklKat*, *KromRozm I* (2), *KromRozm III* (10), *LubPs*, *Mącz* (11), *OrzQuin*, *Prot*, *SarnUzn*, *BiałKat*, *BielSat*, *ModrzBaz* (2), *SkarJedn*, *StryjKron*, *ReszPrz* (3), *ReszHoz*, *ReszList* (2), *BielSjem* (2), *Calep* (3), *OrzJan*, *LatHar* (3), *RybGęśli*, *KmitaSpit* (2), *KlonWor*; asło *BielKron* (5); hasło : asło *BielSpr* (3 : 1).

a oraz o jasne (w tym w a 3 r. błędne znakowanie).

sg *N* hasło (18). ◇ *G* hasła (6). ◇ *A* hasło (22). ◇ *I* hasł(e)m (5). ◇ *L* hasła (7). ◇ *pl N* hasła (1). ◇ *A* hasła (3).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. Znak, sygnał (słowny lub inny) rozpoznawczy, ostrzegawczy, porozumiewawczy, obronny; symbol; dowód, świadectwo; zapowiedź (przeważnie o przedmiotach umysłowych, rzadko o fizycznych); symbolum, tessera *Mącz*, *Calep*, *Cn*; tesella *Mącz*; signum *Cn* (54) : Háłło imyenyá twoyego [miły Panie] yeft mnye ná pámyęci/ Przed ktorym ták drzą ludzye źli y czárći przekłęci *LubPs* bbv; *Mącz* 451d; to słowo TRINITAS [...] mieli [...] zá nieiákie Háłło/ po ktorym poznawali kto prawdziwy Krześciánin/ á ktho Ephraimczyk. *SarnUzn* C2v; Co profzę może być zá znácznieyše háłło chrześciánńkiey miłości? *ReszHoz* 130; Iesli fie podwyszy żołd żołnierzowi/ tám y zá kwartnik czći nieprzybywa/ ále fie iuz dáléy záchodzi w niewolá: [...] o biédny pieniádz/ iáko cię doznáią/ zátáić fie nie możelz: y dać wprawdzie/ [...] áby [= *abyś*] okazał/ że iuz ná tobie iest háłło niewoléy. *OrzJan* 44; Iáko gdy nocną fowę wroble obaczyły/ Wnet słwoim świerkotániem háłło vczyniły. *KmitaSpit* A3.

Zwrot: »dawać hasło« (1): Przyšzedł [*Judasz*] z Miedziáną brodą/ cáłował go owym/ Dáiąc Háłło złodzieyńkie/ wálem mośiádzowym. *KlonWor* 27.

Wyrażenia: »gościnne hasło« (1): Tessera hospitalis, Gościnne háłło/ to yeft vpominek yáki álbo słowny álbo dárowny/ po ktorym fie goście gdy fie potym gdzie ziadą znáya [!]. *Mącz* 451d.

»hasło złodziejskie« (1): *KlonWor* 27 *cf Zwrot*.

Szeregi: »hasło albo (to jest) upominek« [szyk 1 : 1] (2): iż fie w tym [...] záwięziue pradziwe [!] ciáło páńkie pod ołobą chlebá/ tákiez krew iego prawdziwá pod ołobą winá/ ktore nam Pan Krytús dał zá ieden vpominek álbo áłło/ ábyfmy fie Krześciánie znali przeznię *BielKron* 203v; *Mącz* 451d.

»hasło i (a, a(1)bo) znak« [szyk 3 : 3] (6): *SeklKat* T4v; *Mącz* 159a; Teraz do trzeciego háłlá/ álbo znáku Kościoła Bożego przyłtępuię/ ktore gdzie lię naydzie/ tám iest nie omylny/ pewny kościół BOży. *ReszPrz* 27; Szofła [przyczyna ustanowienia Sakramentu Ciała i Krwi Pańskiej jest]/ ziednoczenie z Pánem/ y znák ábo háłło zgody y iedności/ ktora ma być miedzy námi wšytkimi/ iáko iednego ciáła człónkami. *LatHar* 199, 186, 329.

»asło abo znamię« (1): [*Jerzyk saskie ksiązē*] rofkazał áby wšytcy według łtárego zwyczáiá páńkie ciáło przyjmowali [...] vřtháwił thez na wšytkie poddáne áłło ábo znamię/ áby poznał kthorzyby ináčzey dzierzeli niżli kościół Rzymńki. *BielKron* 211v.

a. Umówiony tajnie wyraz lub wyrażenie rozpoznawcze, używane w wojsku (zwłaszcza przez strażę) w celu odroznienia swoich od nieprzyjaciela, parol; także: głośny okrzyk używany przez żołnierzy, należących do jednego oddziału, w celu rozpoznania się wzajemnego w czasie bitwy; zawołanie wojenne;

signum a. symbolum (bellicum a. militare), tessera (bellica a. militaris) Mącz, Cn; castrense verbum Mącz; conductum militare Cn (23) : BielKron 456 marg; Mącz 40b, 436c; Gdy chcesz wiedzieć w wołyńcze swoim o nieprzyjacielskim szpiegu/ rozkaz wszystkim Rotmistrzom/ [...] aby [...] wywiadował się każdy o nowożytnym a nieznanym między swymi/ łączno się tak o nim dowiedz krom Hała BielSpr 36v.

Zwroty: »mienić hasło« [szyk zmienny] (4): Dic castrense verbum, Mień hasło. Mącz 40b; Prot Dv; BielSpr 27v; Jeśli go chcecie poznać/ niechaj Hało mieni. BielSjem 32.

»hasło (roz)da(wa)ć, wydajęcy; hasło bywa dawano« [szyk zmienny] (7 : 1; 1): KromRozm III C3v; także nam wódz kárawany rozdawał Ała iáko w wołyńce. BielKron 456; Mącz 452a; BielSat L3; BielSpr 12v, 70v; A przeto ná Hetmána należy/ [...] hasło dáwać dla rozeznawania ludu swego a nieprzyjacielskiego [tesseras discernendis hostibus a suis dare] ModrzBaz 115; BielSjem 25; Calep 1059b.

»hasło znać« (1): Pomieszáli się w szyku y zblądźili w sprawie/ [...] a ranni śtékaią/ Drudzy Chorągwi swoich/ y Hasła nieznaią. StrykKron 230.

Wyrażenia: »rycerskie hasło« (1): W téyże bitwie Frydrych Herbort z Fulstyną/ gdy był cało z bitwy wyiechał/ [...] zátrażnąwszy wzgórze ręką/ a ono Rycerskie hasło zakrzyknąwszy: O bezecna poczciwości/ toć mnie dla [!] ciebie dzisiaj gárdło dáć. Ochynał się w ony wffy Tatarskie [...] tam został/ y gárdło swé między drużyną wierną swą mężnie dał OrzQuin R2v.

»hasło żołnierskie« [szyk 1 : 1] (2): Palamedes, [...] invenit tesseram seu symbolum bellicum, Hasło żołnierskie/ [...] wynalazł. Mącz [273]b, 221b.

Szeregi: »hasło albo znak« (1): Tesserarii, co hasła albo znaki rozdawali y inne rozkazowania od Hetmána. BielSpr 12v.

»znak wołania miasto hasła« (1): włożywszy między sobą znaki wołania miało ała/ aby się znali po głosie wderzyli ze trzech stron ná wołyńko Tureckie wnocy BielKron 250v.

W przen (1) : ono wyznanie wiary chrześcijańskiej / które Kredem zowiemy/ przez wta Apostolskie wchwalone/ po wszystkim świecie/ gdzie jedno imię Pána Chrystusowe zászło/ przyjęte/ y śtatecznie trzymane/ iáko pewne hasło wszego chrześcijańskiego wołyńka ReszPrz 75.

a. Prawdopodobnie rozkaz dowódcy wojskowego (1) : Tak posłuzni [żołnierze]/ że co wódz hasłem swym miánuie/ Nátychmiał hufiec z chęcią każdy wśluguie. KmitaSpit Bv.

b. rel. O Składzie Apostolskim (Credo) jako o zespole artykułów wiary, których wyznanie (wypowiedzenie) jest znakiem rozpoznawczym przynależności do chrześcijaństwa; symbolum Calep (12) : A tę [summę wiary] zowiemy dwanaścye członków wiary/ albo symbolum Apostolorum: po nászemu skład Apostolski [...] albo wedle drugyego/ a snadź lepszego wykładu/ hasło/ po którymby chrześcijanin jeden drugyego poznał KromRozm III C3v; Bo wszyscy śtárożytnie tak trzymáli/ y nam trzymać to podáli: że to było Hasło wszystkich Apostołów Chrystusowych którym się szczyćili od pogánów BiałKat 68v; ReszPrz 14; Calep 1040a.

Szeregi: »hasło albo (a) skład (apostolski)« [szyk 5 : 2] (7): To hasło albo ten skład wśytko chrześcijaństwo przyjęło KromRozm III C4; iż w onym składzie albo hasle apostołskim nyc wyęcey o duchu S. nybyło KromRozm III C4v, C3v marg, C4v, C5, C6, D8v.

»Apostolskie hasło a wyznanie wiary« (1): ponyeważ w Apoštołłkim háłle á wyznányu wyáry/ nye kołcyoły/ ále kołcyoł wyerzymy y wyznawamy *KromRozm III E6v*.

c. *Przedmiot fizyczny, służący za znak przynależności do danej organizacji lub grupy wojskowej; odznaka, godło, emblemat* (2) :

Zwrot: »hasło nosić« (2): Te tedy tákowe Compánije ktorých iełt w Rzymie około 100. z zacnych Kárdynałow/ Kfiążąth/ Pánow/ y Sláchćiców/ [...] wzięło zebranie/ wzięwłzy ná lię wory grube/ [...] ná ktorých przyłzywane iákoby iákíe Rycerłkie háłłá nofili [...] ćiałá Páńłkiego wyobrażenie *ReszList 159, 166*.

Wyrażenie: »hasło rycerskie« [szyk 1 : 1] (2): Ten łzpital opátruią Sláchćicy Rzymłcy/ Kfiążętá/ Gráffowie/ [...] á ná czerwonych łáckách znáki ł. Troycey przybite/ iákoby iákíe háłłá Rycerłkie nołżá *ReszList 166, 159*.

2. *Mysł, idea przewodnia, wytyczna postępowania; dewiza* (5) : Náwet niech to v ćiebie závłze háłłem bęđzie: *Srzod RybGęłli C*.

Zwroty: »[co] za hasło dać« (1): Y komułz więcey zgodá y iednoć przyłtoi iáko Chrzełćianóm? ktorým bez łpolney miłółci zwáć lię vcźniámi Chryłtułowymi nie kazano/ pokoy im zá háłłó dano *SkarJedn A2v*.

»(za) hasło zostawić« [*w tym: co* (2)] (3): ktorą [*zgodę i miłółć*] nam pan Kryłtus zá háłłó zołtáwił *KromRozm I C4v, 04; ModrzBaz 67v*.

Szeregi: »hasło lub cecha« (1): Sam CHRISTVS miłtrz náłz/ ztego łwiátá do Oycá odchodząc/ Háłłó lub cechę [*symbolum*] zgody y miłółci łpolney zołtáwił nam/ Wiczerzą łwoię *ModrzBaz 67v*.

»hasło albo piątno« (1): yáko yednoć y miłółć łpolną/ y tę dwoyę rzecz yákoby zá háłłó álbo pyątno łwym krzełćiyánóm [*Pan Krystus*] zołtáwił. *KromRozm I O4*.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (3) : *Symbolum etiam sive symbolus, Háłłó/ Cechá/ Znák. Mącz 436c; Tesserula, et Tesella, diminutiva, Kołteczká/ háłłó/ cełzka/ znáczek/ vpomineczek. Mącz 452a; Tessera – Kołtka czworograniłta. Háłłó. Calep 1059a.*

Synonimy: **1.** *znak, znamię; a. znak; b.* »skład Apostolski«, »wyznanie wiary«; **2.** *cecha, piątno.*